

machine is als vormen-producent ongehoord dogmatisch. Want éénmaal berekend en uitgedacht gaat zij stomweg voort dezelfde vormen te leveren. Wijziging is niet ieder moment mogelijk, maar is afhankelijk van het brein, dat een nieuwe machine, een wijziging, een verbetering uitdenkt. De producten der machines dwingen. Dwingen in veel hogere mate dan ooit de producten van de ambachten. Ze voeren veel spoediger tot een vormen-dogma der technocratie. Maar de techniek kan toch alles, staat voor niets, zoo heet het. Welke menschheid is echter gebaat met een techniek, die alles kan, als men niet weet wat men wil en wat men met „alles” moet doen. Het bouwen wordt dan vaak spelen met de techniek, een spel dat aardig en amusant kan zijn. Het houdt bezig en is ongetwijfeld niet geheel zonder zin. Doch de technische spelen der huidige architectuur gelijken vaak op een zelfzuchtige bezigheid, ter wille der vondsten uitgedacht. In het spel tracht de nieuwe architectuur te ontsnappen aan den vorm-dwang der gemechaniseerde middelen, die haar boeien en binden. Zij speelt vernuftig en leidt daardoor de aandacht af van de armoede harer middelen. Zij speelt en vergeet daardoor het dienen. Wel heeft zij in haar programma de diensten opgenomen van licht en zuivere lucht, hygiëne, doelmatige verwarming of afkoeling. Wel bevordert zij, dat wij allemaal goede baden, WC's, centrale verwarmingen zullen hebben. Maar het enthousiasme voor deze weldaden kan toch geen leven vervullen, geen generatie omhoog voeren en inspireeren tot een geestelijk leven, dat niet louter uit vreugde over een lichaaamlijk wel-zijn kracht kan putten. Er moet „iets” bijkomen en dat „iets” laat geducht op zich wachten. Het komt blijkbaar niet „vanzelf”, zooals de meesters zoo gaarne leeren, als wij maar braaf leeren en studeeren.

De groote politieke systemen van nu trachten ook op de tentoonstelling een bijdrage van dat „iets” te geven, dat wij missen en niet voldoende vergoed vinden door hygiëne, vegetarisme, douches, WC's, lichaamscultuur.

Het gebouw der Vereenigde Sovjetrepublieken en het gebouw van het Derde Rijk, tegenover elkander geplaatst, geven uitdrukking aan den wil dier regeeringsvormen. Wat vooral treft in deze groot opgezette en tot in details voortreffelijk verzorgde geheelen, dat is de burgerlijke armoede waarmede de kunstenaars den wil van deze systemen tot uitdrukking brengen. Wij moeten toch aannemen, dat achter deze opwindende demonstratie der Russische maatschappij, culmineerende in figuurlijken en letterlijken zin in de napoleontische figuur van Stalin, een sterke werkelijkheid van willen en doen staat. De voortdurende opwindende, die hier getoond wordt bij nieuwe machines e.d., het aldoor hoera-roepen en verheerlijken van iets, dat wij niet zien, niet voelen en niet kennen, maar vermoeden, is toch een soort orkestgeruisch, dat gehoord wil worden als een compositie, een grootsche levenscompositie, die haar eigen uitdrukkingvormen heeft. Moeten wij daarvoor houden de platvoersche uitingen van schilders en beeldhouwers, die,